

Midrasj is de benaming voor symbolisch Bijbellezen. Zo kun je Egypte zien als het egomechanisme en hoe wij in ons denken en doen slaaf zijn van gevoelens en overtuigingen die we ons eigen hebben gemaakt in de loop van ons leven. Exodus is dus niet alleen een historisch verhaal, maar vertelt ook het verhaal van de mens die zich bewust aan het worden is van de krachtenspel van het ego en zich daaruit kan bevrijden.

Jonathan Sacks was opperrabijn van Groot-Brittannië (1948-2020). De fragmenten die ik voorlees komen uit zijn boek Numeri. Het vijfde boek van zijn hand 'Deuteronomium' komt in 2023 uit.

Juist omdat we als mens niet vrijblijvend hier rondlopen en thema's als vrijheid, verantwoordelijkheid en transformatie aan de orde zijn, wil ik graag zijn visie met jullie delen.

In Exodus moest Mozes hoofdzakelijk technisch leiderschap tonen. Het volk had dorst; via Mozes voorzag God in water. Ze hadden honger; God gaf hun eten. Ze zaten gevangen tussen de zee en het naderende Egyptische leger; God spleet de zee in tweeën. Het volk zondigde: Mozes bad om vergeving. Bij dat alles was geen verandering van karakter nodig. De mensen hadden een probleem; ze wendden zich tot Mozes, en Mozes wendde zich tot God en het probleem werd opgelost. Het boek gaat over technische uitdagingen en hoe ze werden beantwoord met wonderen.

In Numeri was er sprake van een heel andere uitdaging. Het volk was niet langer op de vlucht uit Egypte. Ze bereidden zich voor om het beloofde land binnen te gaan. Dat zou strijd en gevaar met zich meebrengen, wat om moed en collectieve verantwoordelijkheid vroeg. God zou niet langer hun veldslagen voeren voor hen. Hij zou het volk die kracht geven om het zélf te voeren. Ze moesten nu een volk worden om zelf te handelen, niet een volk waarmee gehandeld werd. *De mensen moesten zich aanpassen en veranderen.* Als ze dat niet zouden doen, zouden ze niet langer een probleem *hebben*, maar zelf het probleem *zijn*.

.....

Het is niet zo dat Mozes die eerdere episode was vergeten. Evenmin leed hij aan pure uitputting. Het probleem leek eerder dat *het volk niet was veranderd* ondanks het feit dat ze de Tora hadden ontvangen bij de Sinai en het heiligdom hadden gebouwd. De gebeurtenissen hadden de Israëlieten moeten veranderen. *Het feit dat dat niet was gebeurd, deed Mozes beseffen dat ze nog niet klaar waren voor een adaptieve uitdaging.* Daarom was hij zo wanhopig. Hij voorzag dat een volk dat enkele van de grootste wonderen uit de geschiedenis had meegemaakt en toch nog steeds klaagde over het eten, niet over de benodigde visie en moed zou beschikken om een natie op te bouwen in het heilige land. Mozes had nooit moeilijkheden in zijn relatie met God. Zolang er alleen een door de hemel gezonden wonder nodig was, bevond hij zich op vertrouwd terrein. Maar in zijn relatie met God had hij wel grote moeilijkheden. Hij wist hen er niet toe te bewegen om zich aan te passen. Mensen verzetten zich tegen verandering, vooral als zij die als verlies ervaren. Daarom is adaptieve uitdaging zo stressvol, voor zowel de leider als de mensen. Mozes werd boos op het volk en het volk werd boos op hem.

.....

De kern van de negatieve stemming die de centrale hoofdstukken van Numeri beheerst, is angst- in het bijzonder angst voor vrijheid. De Israëlieten stonden op het punt een bijzondere taak op zich te nemen, namelijk een nieuw soort samenleving te scheppen die radicaal anders zou zijn dan alle andere die er in die tijd bestonden, een samenleving

gebaseerd op verbond, collectieve verantwoordelijkheid en nomocratie – een staatsvorm gebaseerd op wetten, niet van mensen.

Vrijheid betekent verlies van veiligheid en voorspelbaarheid. Het betekent verantwoordelijkheid nemen voor je daden, iets dat slaven op die manier niet hoeven te doen. Het betekent het loslaten van passiviteit en afhankelijkheid. Het betekent volwassen worden als individuen en als volk. Tijdens hun reis van Egypte naar de Sinai hoefden ze niet over vrijheid na te denken. Ze waren op de vlucht voor hun achtervolgers. Ze waren gericht op overleven. Maar nu, nu ze de Sinai verlieten en op weg waren naar het land, drong in volle omvang tot hen door wat hun te wachten stond. Ze stonden als natie op het punt hun kindertijd te verliezen.

.....Vrijheid is uiterst veeleisend, zo geeft de Tora eerlijk toe. Het is *avoda*, 'zwaar werk'. Het is opvallend dat de Tora hetzelfde Hebreeuwse woord gebruikt voor zowel de slaverij onder Farao als de dienstbaarheid aan God. Er zit een wereld van verschil tussen slaaf zijn van een menselijke heerser en het dienen van een menselijke Schepper van het universum die ons allen naar zijn beeld heeft gemaakt, maar het verschil is niet dat het ene moeilijk is en het andere makkelijk. Beide zijn zwaar werk, maar het ene breekt de geest, terwijl het andere de geest verheft en verheugt.

.....Vrijheid is het werk van generaties. Vrijheid blijft altijd werk in uitvoering, een onvoltooide symfonie. Als er één aforisme is dat de kijk van Numeri op de samenleving en haar leiders samenvat, dan is het wel rabbi Tarfon's uitspraak: 'Het is niet aan jou om het werk te voltooien, maar je bent ook niet vrij om ervan af te zien.' Numeri's visie op politiek is een zeldzame combinatie: *een pessimisme dat weigert de hoop los te laten*.

.....Vrijheid is een reis door de woestijn die altijd langer duurt dan je dacht- en de route bevindt zich altijd tussen *nooit en onmiddellijk*, verzet en revolutie.

Als we eenmaal begrijpen wat er bij adaptief leiderschap komt kijken- de transformatie van een volk door hen de verantwoordelijkheid laten aanvaarden voor hun eigen lot- gaan we inzien dat dit proces niet alleen *tijd* (een nieuwe generatie) nodig heeft, maar ook een speciaal soort *plaats*.

.....De Israëlieten stonden op het punt om een van de meest diepgaande overgangsriten te ondergaan die een volk ooit had meegemaakt:

Als er niet anders was gebeurd dan een gelukkige ontsnapping uit de greep van de Egyptische machthebbers, zouden ze niet meer zijn geweest dan een groep nomadische stammen die door het grensgebied tussen de vruchtbare Halve Maan en de woestijn zelf zwierven en een karig bestaan opbouwden met behulp van seizoenlandbouw. Maar de woestijn was slechts een halteplaats onderweg, en niet een doel; want in de woestijn vonden de stammen hun God. Ze sloten een verbond met Hem en werden zo zijn volk.

Als we ons wagen aan de uittocht en de wereld intrekken om elders een nieuwe samenleving te stichten, wordt de wereld voor ons als de woestijn. Onze vlucht leidt nergens toe, totdat we halt houden om buiten de wereld onze oriëntatie te vinden.

.....De essentie van de overgang was 'om elders een nieuwe samenleving te stichten', en om die transformatie te ondergaan moesten ze door een ruimte gaan die letterlijk niemandsland was. Daar, alleen met God, worstelend met Hem, zoals hun voorvader Jacob, moesten ze de ene identiteit aannemen, een volk dat 'geslagen, bang, ondergeschikt en moedeloos' was, en een andere identiteit aannemen: die van een vrij volk onder de soevereiniteit van God.

Vragen die wij ons kunnen stellen aan de hand van deze teksten zijn:

Wat gaat er door je heen als je, als onderdeel van een samenleving, hoort dat je niet zozeer een probleem hebt, maar dat je - met hun- het probleem bent?

Hoe kijk jij naar het begrip ' je kindertijd verliezen'?

Welk verzet voel je in deze huidige tijd; welk deel wil terug en wat in jou wil transformeren om zich te verheffen en te verheugen als uniek radertje in het grote geheel?

Wat zegt de slaaf in jou / de ziel die in dit tijdvak geïncarneerd is?

Welke betekenis krijgen transitie, transformatie, en transfiguratie in spiritueel opzicht?

Hoe draagt jouw verhaal bij aan het grote geheel?

Hoe is jouw vrijheid in niemandsland?